

ks. Stanisław Wronka

1. Walne Zebranie Stowarzyszenia Bibliistów Polskich i 42. Sympozjum Bibliistów Polskich (Gdańsk Oliwa, 14-16 września 2004)

Tegoroczne spotkanie bibliistów miało miejsce w Gdańsku Oliwie, w gościnnych progach Arcybiskupiego Seminarium Duchownego (część uczestników była zakwaterowana w Domu Rekolekcyjnym Archidiecezji Gdańskiej w Straszynie). Miejsce było wymarzone, gdyż seminarium położone jest przy parku, w cieniu pięknej, gotyckiej katedry z XIV wieku z barokowym wyposażeniem wnętrza i ze słynnymi organami z XVIII wieku.

Sympozjum poprzedziło **1. Walne Zebranie** Stowarzyszenia Bibliistów Polskich (SBP), które odbyło się wieczorem 14 września. Jak podkreślił w słowie wstępnym ks. prof. Waldemar Chrostowski, przewodniczący stowarzyszenia, było to wydarzenie historyczne dla bibliistyki polskiej, zwieńczające wysiłki wielu pokoleń bibliistów ubiegłego stulecia. Ks. Chrostowski wymienił najbardziej zasłużonych i zaproponował, by każdy rok poświęcić jakiemś wybitnemu bibliście; najbliższemu patronowałby ks. prof. Stanisław Łach, pierwszy przewodniczący Sekcji Bibliistów Polskich powołanej do istnienia przez Konferencję Episkopatu Polski w 1959 roku. W ten sposób odchodzący do Pana naukowcy i ich dorobek stawałyby się żywym dziedzictwem ubogacającym teraźniejszość i przyszłość polskiej bibliistyki. A ciągle ktoś odchodzi z naszego kręgu; od ostatniego sympozjum (wrzesień 2003) zmarło 4 bibliistów: ks. dr Tadeusz Matras, ks. prof. Lech Stachowiak, ks. prof. Józef Homerski i ks. dr Jan Grajewski.

SBP wyrosło bezpośrednio ze wspomnianej Sekcji Bibliistów Polskich i jest jej kontynuacją. Statut Stowarzyszenia został zatwierdzony 1 grudnia 2001 przez 309. Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski, natomiast spotkanie założycielskie odbyło się w Warszawie 5 grudnia 2003. Sekcja Bibliistów jest pierwszą spośród kilkunastu sekcji i towarzystw teologicznych w Polsce, która przekształciła się w stowarzyszenie zaaprobowane przez Konferencję Episkopatu Polski. W dniu Walnego Zebrania SBP liczyło 184 członków zwyczajnych, co stanowi 5/6 wszystkich bibliistów katolickich w naszym kraju. Celem stowarzyszenia jest „pogłębianie znajomości Pisma

Świętego poprzez badania naukowe i rozpowszechnianie Słowa Bożego zgodnie ze wskazaniem Kościoła” (artykuł 6 statutu). Członkami zwyczajnymi stowarzyszenia mogą być katolicy bibliści polscy zajmujący się czynnie naukami biblijnymi, natomiast w charakterze członków stowarzyszonych mogą do niego należeć bibliści innych wyznań chrześcijańskich w naszym kraju. Członkostwo honorowe jest nadawane ludziom szczególnie zasłużonym dla stowarzyszenia i bibliistyki polskiej. SBP ma w pierwszym rzędzie służyć lepszej integracji katolickich biblistów w Polsce i koordynować ich pracę, ale pragnie także ułatwiać współpracę z bibliстами innych wyznań chrześcijańskich w naszym kraju oraz podejmować kontakty z bibliстами innych krajów, przedstawicielami różnych dyscyplin teologicznych w Polsce i za granicą oraz prowadzić dialog z wyznawcami innych religii, zwłaszcza religii odwołujących się do Biblii. W zarządzie stowarzyszenia obok przewodniczącego ks. Chrostowskiego są: wiceprzewodniczący ks. prof. Henryk Witczyk, skarbnik ks. prof. Tomasz Jelonek, s. prof. Ewa Jezierska, ks. dr hab. Józef Kozyra, ks. dr Hubert Ordon SDS i ks. dr hab. Bogdan Poniży. Prace Zarządu wspomaga sekretarz ks. dr Waldemar Linke CP.

W trakcie Walnego Zebrania członkowie otrzymali bogate w symbolikę biblijną legitymacje oraz pierwszy numer „Zeszytów Naukowych SBP” (abpowi Henrykowi Muszyńskiemu wręczono je w sposób uroczysty). W czasopiśmie znalazł się statut SBP, sylwetki naukowe wszystkich członków zwyczajnych oraz cztery artykuły przygotowane na VII Kongres Teologów Polskich, który odbył się w Lublinie w dniach 12-15 września tego roku. „Zeszyty Naukowe” mają dokumentować dawne i obecne osiągnięcia polskiej bibliistyki (poszczególnych naukowców i ośrodków) i wytyczać nowe perspektywy dla niej. Oprócz materiałów problemowych będą w nich zamieszczane także opracowania biograficzne wybitnych biblistów polskich z przeszłości. Następnie dyskutowano nad regulaminami (wraz ze statutem będą normować całą działalność stowarzyszenia): walnego zebrania SBP, zarządu SBP, członkostwa honorowego i stowarzyszonego SBP oraz przyznawania dorocznej nagrody SBP. Ten ostatni regulamin został przyjęty w głosowaniu. Dyskusja i głosowanie w sprawach finansowych (wysokość wpisowego i rocznej składki) oraz wolne wnioski stanowiły ostatnie punkty 1. Walnego Zebrania SBP.

42. Sympozjum Biblistów Polskich rozpoczęło się w środę 15 września od mszy świętej koncelebrowanej w katedrze przy dźwiękach tamtejszych organów pod przewodnictwem abpa Tadeusza Gocłowskiego i abpa Muszyńskiego. Metropolita gdański, gospodarz spotkania, podkreślił w homilii wielką rolę badań biblijnych. Wymagają one dużego przygotowania fachowego i wytężonego wysiłku, ale to dzięki nim słowo Boże może być lepiej rozumiane i przeżywane w konfrontacji ze współczesnym światem. Bez czasochłonnej pracy biblistów w zaciszu własnej pracowni czy biblioteki Pismo Święte nie mogłoby być duszą

całego życia Kościoła: refleksji teologicznej, liturgii, duchowości, działalności ewangelizacyjnej na polu kultury, ekonomii, polityki.

Oficjalnego otwarcia sympozjum dokonał ks. Chrostowski, który powitał wszystkich uczestników: biblistów katolickich – księży, siostry zakonne i świeckich pracujących głównie na wydziałach teologicznych i w seminariach duchownych, a także biblistów innych wyznań chrześcijańskich i przedstawicieli uczelni świeckich prowadzących badania nad Biblią. Podziękował tym, którzy pomogli przy tworzeniu SBP i stawianiu jego pierwszych kroków, wśród nich bpowi Zbigniewowi Kiernikowskiemu i ks. prof. Romanowi Bartnickiemu, rektorowi USKW w Warszawie. Krótko przypomniał najważniejsze wydarzenia, które miały miejsce w środowisku biblijnym od zeszłorocznego sympozjum w Koszalinie.

Następnie ks. Ordon przedstawił sylwetkę zmarłego 3 sierpnia 2004 ks. prof. Józefa Homerskiego, jego drogę życiową i naukową: studia w Lublinie, Rzymie i Jerozolimie, pracę w KUL, gdzie był dziekanem Wydziału Teologicznego, i w kilku seminariach duchownych, bogaty dorobek naukowy – liczne publikacje i wychowanków pamiętających jego jasne, treściwe wykłady i kompetentne, a zarazem życzliwe prowadzenie ich prac magisterskich, licencjackich i doktorskich.

Ks. Witczyk z kolei podzielił się informacjami z VII Kongresu Teologów Polskich w Lublinie *Kościół w życiu publicznym*. W jego ramach czterej znaczący teologowie europejscy otrzymali doktorat *honoris causa* KUL i wygłosili referaty: bp prof. Bruno Forte z Włoch, ks. prof. Jean Galot SJ z Francji, bp prof. Gerhard Müller z Niemiec i ks. prof. Salvador Pie y Ninot z Hiszpanii. Prelegent skoncentrował się głównie na udziale biblistów w kongresie. Dzielili się oni swoimi doświadczeniami z przedstawicielami innych sekcji i towarzystw teologicznych, które chcą również przekształcić się w stowarzyszenia. Ks. dr hab. Waldemar Rakocy CM prowadził grupę dyskusyjną *Współczesne areopagi*. W trakcie dyskusji zwrócono uwagę, że mowa św. Pawła na areopagu ateńskim nie przyniosła spodziewanych owoców, trzeba więc szukać innego modelu dialogu ze współczesnymi areopagami, którymi dzisiaj są przede wszystkim nauki przyrodnicze, etyka, media, młodzież. Bibliści mieli też spotkanie sekcyjne, w którym uczestniczyło ok. 40 osób. Ks. dr hab. Zdzisław Pawłowski mówił o potrzebie dopełnienia metody historyczno-krytycznej podejściem hermeneutycznym, a ks. Witczyk o Janie Pawle II jako promotorze przełomu w egzegezie dzięki swemu zmysłowi filozoficznemu, poetyckiemu i kontemplacyjnemu. Ojciec Święty jest przykładem czytania Biblii na bazie chrystologicznej i eklezjalnej w kontekście współczesnej kultury.

W ramach I sesji, której przewodniczył ks. prof. Tadeusz Brzegowy, o. dr Adam Sikora OFM wygłosił referat *Dawne i współczesne przekłady Biblii na język kaszubski*. Nie ma jeszcze całej Biblii po kaszubsku. Zarówno dawne

przekłady protestanckie (XVI-XVII w.), jak i współczesne katolickie (XX-XXI w.) są fragmentaryczne. Sam prelegent pracuje aktualnie nad własnym przekładem, dotąd wydał Ewangelię św. Marka i pojedyncze perykopy z innych Ewangelii. Warto wiedzieć, że w krąganku kościółka Ojciec nasz na Górze Oliwnej jest również tablica z Modlitwą Pańską po kaszubsku.

Następnie mówił ks. dr Rafał Ostrowski nt. *Napięcie między charyzmatem a erosem w opowiadaniu o Samsonie (Sdz 13-16)*. Pragnął pokazać tajemnicę powołania, które w realizacji napotyka na ludzką słabość (namiętność, naiwność). Bóg nie opuszcza jednak powołanego i gdy ten się nawraca, staje się znów narzędziem zbawczego planu Boga wobec swego ludu. Poruszony problem jest ciągle aktualny w życiu wiary.

W komunikatach wydawniczych zaprezentowało się szereg wydawnictw. Pallottinum z Poznania zapowiedziało dokończenie serii komentarzy do Starego Testamentu. Vocatio z Warszawy wydało w ramach Prymasowskiej Serii Biblijnej żydowski komentarz do Nowego Testamentu i przygotowuje kolejne tomy *Hebrajsko-polskiego Starego Testamentu*. Verbum z Kielc zaanonsowało najnowsze pozycje z serii *Studia Biblica*. Swoje publikacje rekomendował także Wydział Teologiczny UAM w Poznaniu i Bernardinum z Pelplina. Zenon Ziółkowski poinformował o swojej nowej serii Biblioteka Miłośników Biblii, a ks. dr Andrzej Banaszek o swych publikacjach biblijno-pedagogicznych. Wspomniano też o wznowieniu przez Wydawnictwo M z Krakowa przekładów biblijnych ze Starego i Nowego Testamentu Romana Brandstaettera. Na miejscu można było zakupić wiele z tych i innych nowości.

Po obiedzie zrobiono w auli obrad wspólne zdjęcie, które każdy uczestnik sympozjum otrzymał na pamiątkę, a potem jedna grupa udała się na sopockie moło, a druga mogła wysłuchać koncertu organowego w katedrze.

Na II sesję popołudniową, której przewodniczył ks. prof. Antoni Paciorek, złożyło się 5 komunikatów. Ks. Kozyra zanalizował *Modlitwy maryjne w Nowym Testamencie (Łk 1, 28-32. 46-55)*. Słowa anioła Gabriela skierowane do Maryi i Jej kantyk *Magnificat* są nie tylko modlitwą, ważną dla chrześcijan od samego początku, ale również orędziem o Bożej miłości i wyznaniem wiary.

Ks. Rakocy przedstawił problem „*Przeznaczony na upadek i powstanie wielu w Izraelu*”. *Przeznaczenie Izraela według Łk 2, 44*. Przekonywał, że tekst Łukaszy nie przedstawia dwóch grup w Izraelu: tych, którzy upadną, i tych, którzy powstaną, lecz jedną grupę – Izrael, który upadnie (nie przyjmie Chrystusa), ale potem powstanie (uzna Go). Takie rozumienie wydaje się bardziej prawdopodobne w kontekście Łk i Dz i zgodnie z Rz 9-11 wyrażałoby nadzieję zbawienia dla Izraela.

Ks. dr Stanisław Wronka zasygnalizował sprawę *Transliteracji i transkrypcji języka hebrajskiego i greckiego*. Istnieje duża różnorodność w oddawaniu słów

hebrajskich i greckich alfabetem łacińskim, co stwarza niepotrzebne trudności zwłaszcza słabiej znającym języki biblijne. Zaproponował więc, by ustalić wspólnie system transliteracji (oddający znaki graficzne liter) i transkrypcji (oddający brzmienie tych znaków) i konsekwentnie się nimi posługiwać. Propozycja ta spotkała się z zainteresowaniem uczestników sympozjum.

Ks. dr hab. Stanisław Hałas SCJ w swym wystąpieniu *BibleWorks 6.0 – elektroniczna Biblia z tekstami porównawczymi* omówił nowości w kolejnej wersji tego bardzo pomocnego programu komputerowego. Polegają one na dodaniu nowych tekstów biblijnych (targumy, peszitta) i pozabiblijnych (Józef Flawiusz, Filon Aleksandryjski, Qumran) oraz wzbogaceniu wyjaśnień i operacji (np. wyszukiwanie uwzględniające różne kryteria).

Ks. Paciorek przedstawił nową serię komentarzy biblijnych do Starego i Nowego Testamentu. Dotąd mamy w Polsce tylko jedną serię komentarzy naukowych, opracowywaną od przeszło 40 lat i jeszcze nie ukończoną. Nowe komentarze będą bazować na najlepszych pracach obcych i zawierać: wstęp, przekład, najważniejsze warianty tekstu, komentarz o charakterze literackim, egzegetycznym i kerymatycznym, ekskursy i najnowszą literaturę. Redaktorami serii są: ks. prof. Antoni Tronina, ks. Bartnicki, ks. prof. Julian Warzecha, ks. Brzegowy, a wydawcą Edycja Świętego Pawła (Pauliści). Pierwsze tomy są już opracowane.

Po kolacji dyrektor Wydawnictwa Diecezji Pelplińskiej Bernardinum zaprezentował faksymile *Biblii Gutenberga* znajdującej się w bibliotece tamtejszego seminarium duchownego. Egzemplarz pelpliński jest jednym z cenniejszych spośród 49 zachowanych, w tym 4 w Polsce (Pelplin, Kraków, Wrocław, Sandomierz). Prelegent opowiedział burzliwą historię *Biblii* przechowywanej w Pelplinie i skomplikowany proces jej reprodukcji w Wydawnictwie Bernardinum (zrobiono 198 egzemplarzy). Ks. Chrostowski poddał myśl utworzenia muzeum biblijnego, w którym można by gromadzić eksponaty związane z Biblią (choćby takie faksymile) i z krajami biblijnymi.

Drugi dzień sympozjum (czwartek 16 września), rozpoczął się także Eucharystią w katedrze, której przewodniczył abp Stanisław Gądecki. W homilii rozważał różne postawy życiowe na kanwie Ewangelii z dnia o nawróconej jawnogrzezniczcy (Łk 7, 36-50). Wśród koncelebransów był także abp Gocłowski obchodzący swoje urodziny i bp Kiernikowski.

Sesji III przewodniczył ks. Tronina. W jej ramach ks. Wronka wygłosił referat nt. *Eschatologiczna kara w Łk 12, 41-48. Nowotestamentowy argument na rzecz czyśćca?* Próbował w nim wykazać, że wielka i mała chłosta (w. 47-48a) może obrazować różne stopnie tej przejściowej kary, zważywszy na eschatologiczny, częściowo indywidualny i alegoryczny charakter tej perykopy i kontekstu, a także na różnicę pomiędzy karą chłosty, która w Biblii nigdy nie jest karą definitywną, a wyznaczeniem miejsca z niewiernymi i ewentualnym

ćwiartowaniem (w. 46) oraz pomiędzy przewinieniem sług poddanych chłości, zwłaszcza małej, a wykroczeniami zarządcy z przypowieści (w. 45).

Po nim głos zabrał o. dr Piotr Gryziec OFMConv. W referacie *Z niewoli do wolności dzieci Bożych – dwa przymierza według Ga 4, 21-31* wykazywał, że przymierze ustanowione przez Chrystusa, które wyobraża Sara, jest wypełnieniem przymierza synajskiego symbolizowanego przez niewolnicę Hagar. Wiara w Chrystusa przynosi wolność, natomiast trzymanie się Prawa pogrąża dalej w niewoli.

IV sesję wypełniła dyskusja panelowa nt. *Biblia w seminarium duchownym oraz na uniwersytecie*. Prowadził ją ks. Chrostowski, który we wprowadzeniu zwrócił uwagę na dwa sposoby uprawiania teologii i biblistyki: akademicki i formacyjny. Obydwa są potrzebne i powinny się nawzajem uzupełniać, ale w praktyce nie zawsze to wychodzi. Zasiadający za stołem próbowali naświetlić bliżej ten problem.

Bp Kiernikowski (abp Gądecki był nieobecny, gdyż musiał wrócić do Poznania) starał się wyartykułować oczekiwania biskupa w tej materii. Podkreślił, że biblista musi dobrze znać metody egzegetyczne, ale nie może zatrzymywać się na nich, lecz przy ich pomocy ma wydobywać orędzie zawarte w świętych księgach, przyjmować je i przekazywać innym. Mówiąc obrazowo, zadaniem biblisty jest nie tyle „zajmować się” Słowem Bożym, ile „spożywać” je indywidualnie i z drugimi.

Ks. dr hab. Jacek Bramowski, rektor Seminarium Duchownego w Gdańsku, wyrażał oczekiwania seminarium wobec biblistów. Zwrócił uwagę, że Pismo Święte jest duszą formacji przyszłego kapłana: ludzkiej, duchowej, intelektualnej, pastoralnej. Dlatego potrzebne są materiały biblijne pomagające klerykom wyrobić w sobie odpowiedzialną wolność, zdobyć doświadczenie wiary, nabyć mądrość serca, stać się nauczycielem i świadkiem wiary. Jeśli ta formacja ma być pełna i przynieść oczekiwane owoce, nieodzowna jest ścisła współpraca biblistów i wychowawców seminaryjnych.

Ks. prof. Ryszard Rubinkiewicz SDB przedstawiał oczekiwania uniwersyteckiego wydziału teologicznego. Powinien on zajmować się Biblią w sposób naukowy poprzez specjalistyczne badania, wykłady, publikacje. Ważna jest dobra baza źródłowa i kontakty z przedstawicielami dyscyplin pokrewnych: filologami starożytnymi, archeologami, historykami... Nie wolno jednak zapominać, że rdzeniem Biblii jest orędzie wiary, które ten tylko uchwyci w pełni, kto posiada doświadczenie wiary. Trzeba zatem do tego orędzia docierać i przekazywać je w przystępny sposób również studentom, mimo że proforystyka nie jest domeną uniwersytetu, lecz seminarium.

Ks. dr Stanisław Chareźga mówił o potrzebach i wskazaniach duszpasterskich. Skoncentrował się na czterech problemach: biblijne przygotowanie przyszłych duszpasterzy, wprowadzenie w lekturę Pisma Świętego

(*lectio divina*), tak by stała się codzienną praktyką, rozwijanie różnych form apostołatu biblijnego, stworzenie odpowiednich struktur i instytucji, które zajmowałyby się promocją Biblii w sposób systematyczny i przemyślany.

W ożywionej dyskusji głos zabrało kilku uczestników. Ks. Chrostowski zwrócił uwagę na to, by nie przekazywać studentom tylko wiedzy biblistycznej, ale pomagać im przede wszystkim poznawać samą Biblię, tak by znali jej treść i umieli rozpoznawać motywy biblijne w sztuce i w codziennym życiu. Ks. prof. Jerzy Chmiel przypomniał syndrom kard. Jean-Marie Lustigera, który zerwał z uniwersytetem i zorganizował studium teologii w seminarium. Przypadek ten przestrzega przed tym, żeby biblistyka nie była wiedzą hermetyczną, oderwaną od tradycji i życia Kościoła, ale przyczyniała się do wzrostu jego wiary i miłości oraz dojrzałości jego sądów. Prof. Michał Wojciechowski wskazał na potrzebę rewizji ilości godzin przeznaczonych na zajęcia biblijne w *ratio studiorum*, wykorzystywania mediów (radio, Internet) w promowaniu Biblii, gdyż zwiększają one niepomniernie audytorium, oraz szerszego udziału polskich biblistów w międzynarodowych towarzystwach i kongresach. Ks. prof. Jan Kanty Pytel wyakcentował zasadniczą postawę biblisty: pochylenie się nad świętym tekstem całym sobą i z najwyższym szacunkiem (jak muzułmanie nad *Koranem*), której powinien uczyć także innych. Ks. prof. Stanisław Włodarczyk przypomniał zachętę skierowaną do proroka Ezechiela: „Zjedź ten zwój i idź przemawiać do Izraelitów!” (3, 1), którą każdy biblista powinien odnieść do siebie, oraz zaapelował, aby na wykładach przekazywać najpierw podstawowe przesłanie Biblii zgodnie z interpretacją Kościoła, a dopiero potem ukazywać różne hipotezy, tak by studenci je znali i umieli się do nich ustosunkować. Nawiązując do Kongresu Teologów w Lublinie, ks. Ordon wskazał, że uniwersytet jest jednym z areopagów, gdzie trzeba głosić również orędzie biblijne. Można to robić poprzez organizowanie sympozjów, spotkań, wykładów wspólnie z profesorami i studentami innych dyscyplin. Ks. dr Bartosz Adamczewski zauważył, że wprowadzone od niedawna ćwiczenia są świetną okazją do formacji studentów, bo w trakcie nich uczą się wypowiadać swe stanowisko, przyjmować krytykę, dyskutować, samodzielnie poszukiwać prawdy. Wspomniał też o potrzebie łączenia Biblii z liturgią, patrystyką, filozofią... O. dr Piotr Włodyga OSB wyróżnił dwa aspekty w kształceniu biblijnym: zdobywanie fachowej wiedzy i nabywanie myślenia biblijnego, które nie oznaczają tego samego. W czasie studiowania Pisma Świętego najważniejsze jest nie stracić z oczu podstawowego celu: po co zajmuję się Biblią. Zenon Ziółkowski zapytywał trochę retorycznie, jak wykorzystać ezoteryczną wiedzę biblistów do przybliżania Biblii ludziom. Wyraził też ubolewanie, że usunięto lektoraty języka hebrajskiego i greckiego z cyklu do magisterium. Ks. Witczyk zgodził się z ks. Rubinkiewiczem, że zawarte w Biblii przesłanie wiary może w pełni zrozumieć tylko wierzący, ale Biblia jest skierowana także do niewie-

rzących i dlatego wskazane są wspólne badania nad tą Księgą z filozofami, psychologami, artystami, ludźmi poszukującymi. Dyskusja ta, podobnie jak wszystkie dyskusje, które miały miejsce po referatach i komunikatach, toczyła się w atmosferze dużej życzliwości i otwartości. Każdy mógł wyrazić własne zdanie, które było słuchane z uwagą i znajdowało merytoryczne odpowiedzi.

Po dyskusji ks. Chrostowski ogłosił, że przygotowywane są dwie kolejne księgi pamiątkowe dedykowane tym razem bpowi Janowi Szlądze i s. Jezierskiej z racji ich okrągłych urodzin. Zapowiedział, że następane sympozjum odbędzie się w Łowiczu w połowie września przyszłego roku, a jego tematem będzie: *Joannes Paulus II – Papa Sacrae Paginae*. Chodzi o ukazanie podejścia Jana Pawła II do Pisma Świętego, które zdaje się wyznaczać pewien przełom w egzegezie. Materiały z tegorocznego sympozjum zostaną opublikowane w numerach 2 i 3 *Zeszytów Naukowych SBP*.

W wolnych wnioskach ks. Jerzy Chmiel, redaktor naczelny „Ruchu Biblijnego i Liturgicznego”, zarekomendował na nowo ten kwartalnik i zachęcił do nadsyłania dobrze napisanych i nie za długich artykułów z krótkim streszczeniem obcojęzycznym, które daje jakiś wgląd w nasze publikacje biblistom z innych krajów. Ks. Witczyk poinformował natomiast, że powstające Polskie Dzieło Biblijne jest na etapie wstępnego statutu.

Zamykając 42. Sympozjum Biblistów Polskich, ks. Chrostowski podziękował w pierwszym rzędzie gospodarzom tego spotkania: abpowi Gocłowskiemu, przełożonym i pracownikom seminarium duchownego i domu rekolekcyjnego oraz klerykom za bardzo dobrą organizację i miłą atmosferę. Następnie wyraził wdzięczność prelegentom, przewodniczącym sesji i szczególnie zarządowi SBP za całoroczną pracę związaną z tworzeniem stowarzyszenia i przygotowaniem walnego zgromadzenia i sympozjum w Gdańsku. Na koniec podziękował wszystkim uczestnikom, których w sumie przewinęło się około 140, wśród nich czterech hierarchów biblistów. Zawsze któryś z nich, czasem nawet dwóch lub trzech, brał udział w spotkaniu. Ich obecność świadczy o tym, że biblistyka polska nie wyobcowała się z kontekstu eklezjalnego, co rokuje dobrze i dla niej, i dla Kościoła w Polsce. Odwzajemniając te podziękowania, ks. Jelonek w imieniu wszystkich podziękował ks. Chrostowskiemu za jego ogromny wkład w tworzenie i prowadzenie SBP oraz sprawne pokierowanie tegorocznym spotkaniem biblistów. Wspólny obiad zakończył te pracowite, ale owocne dla wszystkich dni.